

Avem în față o lucrare prin intermediul căreia se pot lămurii o mulțime de lucruri, iar meritul ei major, pe lângă comentariile și analizele fără cusur, este acela că s-a construit prin apel sistematic la corpus. Nu s-au reușit întotdeauna trimeri la bibliografia care a înregistrat o situație similară (sau chiar pe aceea citată), dar nu este de mirare, dacă e să ne gândim la numărul mare de poziții inventariate și la mulțimea de fișe de lucru care va fi rezultat în timp.

Notăm, la final, o observație personală. În capitolul al III-lea din primul volum (p. 415–416), autoarea analizează structuri formate din conjunctiv + gerunziu, de tipul *să fie făcând*, pe care le consideră, corect, „structuri analoge conjunctivului perfect, dar care, în locul participiului, au gerunziu (redând, ca atare, o presupunere, posibilitate sau incertitudine în planul simultaneității, nu al anteriorității)” (p. 415). Accesând spre exemplificare textul *Pravilei de la Iași*, ajunge la următoarea concluzie: „este probabil că necesitatea compunerii cu gerunziu a fost simțită în urma unei tendințe de obținere a paralelismului cu structurile având conjunctiv perfect, deoarece practic perifraza cu gerunziu este echivalentă cu conjunctivul prezent, dovadă coordonarea formei *să nu fie având* 121:25–26 cu forma de Cj. 3 *să nu fie*” (*ibidem*). În cercetarea noastră asupra *Divanului* principelui moldav Dimitrie Cantemir (*Divanul* nu intră în corpusul explorat de Dana-Mihaela Zamfir), am identificat o formă (nerecurentă) de conjunctiv cu gerunziu plasată în același context cu una formată din conjunctiv cu participiu: *Unde iaste Troada, carea în lărgime 300 de mile dzic să fie cuprindzind, ai căriia acmu de-abia cii și colea câte ceva din temelie pre cât să fie fost să cunoaște?* (*Divanul*, II, p. 54, 65^v). Ambele situații din exemplul nostru sunt structuri prezumtive. Însă, în mod bizar, în textul lui Cantemir, publicat la Iași în 1698 (deci la sfârșitul secolului al XVII-lea), perifraza cu gerunziu este atrasă în sfera celei cu participiu, nu doar la nivel structural, ci, mai mult, se poziționează alături de el în exprimarea aspectului temporal de anterioritate.

MARCELA CIORTEA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Facultatea de Istorie și Filologie
Alba Iulia, str. Unirii, 15–17
marcela.ciortea@gmail.com

DIANA-MARIA ROMAN, *Categoriile grupului nominal: între deictic și anaforic, aflectival și flectival*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2017, 205 p.

Cartea Dianei-Maria Roman, la origine teză de doctorat, are un „caracter în totalitate teoretic, totodată, polemic-argumentativ, în sincronie” (p. 5), vizează o parte a categoriilor grupului nominal (genul, numărul, cazul și determinarea) și reprezintă un studiu „aplicat, în mare măsură, realității specifice filierei clujene de gramatică de factură relațională neotradițională, ca premise și concepte, într-un triunghi foarte cunoscut, D. D. Drașoveanu, G. G. Neamțu, G. Grușiță, cu rafinări diverse, unele destul de nuanțate și îndrăznețe, în sistemul conceptual respectiv” (p. 5).

În ciuda acestei direcții total asumate, Diana-Maria Roman nu-și forțează poziția „de interior”, ci încearcă să-și stabilească perimetrul de lucru, tratând punctele delicate și cu ajutorul argumentelor multor autori deja consacrați din alte centre universitare românești.

Prin întregul demers științific elaborat, cartea de față conferă, într-un mod original, o cu totul altă imagine interpretării și analizei categoriilor amintite, ceea ce nu denotă neapărat o luare de poziție împotriva direcției (re)cunoscute, prin tradiție, în bibliografia de specialitate, ci, mai degrabă, „ca/și o altă «variantă de lucru»” (p. 7).

Noutatea cercetării „nu trebuie suspectată” nici de contestarea recunoașterii respectivelor categorii în cadrul sistemului lingvistic românesc, și nici de anularea unora sau de propunerea altora noi.

De fapt, se remarcă încă din titlu faptul că, în opoziție cu toate studiile românești din ultimii 20 de ani, care au dovedit o reală și vizibilă consecvență în tratarea categoriilor de gen, număr, caz și determinare,

lucrarea de față are ambiția de a propune o nouă coordonată de lucru: analiza simultană a acestora în planul conținutului și al expresiei, de la care derivă multe alte aspecte demne de luat în seamă.

Cartea Dianei-Maria Roman cuprinde o introducere, patru capitole, fiecare cu o serie de concluzii, câteva pagini de concluzii ale întregii lucrări și un glosar, în care sunt definite „concepte deja consacrate, unele foarte cunoscute”, pe care autoarea le-a considerat „vulnerabile/sensibile în anumite puncte” și cărora le-a restrâns sau le-a suplimentat conținutul, „adaptându-le, în funcție de nevoi, prin adăugarea, uneori, de noi termeni, la fel de cunoscuți” (p. 7).

În cadrul primului capitol, intitulat *Reconsiderarea sintagmei „categorie gramaticală” în limba română*, sunt semnalate și comentate trei principii esențiale care stau la baza întregii lucrări: categoriile vizate trebuie analizate, simultan, în baza conținutului și a expresiei; în planul expresiei, nu toate categoriile s-au gramaticalizat la toate clasele lexico-gramaticale ale grupului nominal și la toate lexemele acestor valori morfologice; în planul conținutului, oricare dintre categoriile amintite se manifestă diferit în funcție de partea de vorbire la care se face referire.

Din punctul de vedere al conținutului, categoriile se individualizează în funcție de opoziția *categoriilor deictice (d.1.)*, cu acoperire în planul conținutului, prin trimitere la realitatea *obiectiv* extralingvistică, *vs categoriile anaforice (a.)*, ca rezultat al acordului gramatical (paradigmatic și sintagmatic), ca notă comună.

Condiționate de partea de vorbire la care se manifestă, *categoriile anaforice a.* se divid în *categoriile anaforice (a.1.)*, *categoriile părților de vorbire-substituite*, pronumele și numeralele cu valoare pronominală, având un *conținut intermediat*, și *categoriile anaforice (a.2.)*, *categoriile adjectivelor propriu-zise*, ale adjectivelor pronominale, ale numeralilor cu valoare adjectivală, fără *nicio acoperire în planul conținutului*, tipologie preluată de la G. G. Neamțu.

Din punctul de vedere al expresiei, autoarea a dovedit că unele categorii se manifestă sub două ipostaze la părți de vorbire diferite, ceea ce a determinat-o să propună dihotomia *categoriilor lexico-semantice*, genul substantivului și numărul numeralului, *vs categoriile gramaticale*, aceleași categorii, dar la celelalte valori morfologice ale grupului nominal.

În același timp, excluzând genul, celelalte, adică numărul și cazul, în calitate de categorii gramaticale, se pot manifesta, în cadrul aceleiași clase lexico-gramaticale, dar la lexeme diferite, sub alte două ipostaze, autoarea propunând opoziția *categoriilor gramaticale flectivale vs categoriile gramaticale aflectivale*.

Nu toate *categoriile deictice (d.1.)* ale grupului nominal se pot transfera prin acord, categoria determinării reprezentând un bun exemplu. În primul rând, fiind o categorie deictică (d.1.), în al doilea rând, fiind o categorie exclusiv a substantivului, i s-a propus denumirea *categorie absolută*, în dihotomie cu restul categoriilor, genul, numărul, cazul, care sunt considerate *categoriile relative*, adică transferate și transferabile prin intermediul acordului gramatical.

Autoarea a dovedit faptul că statutul de *iradiant* nu trebuie limitat la substantiv, ci trebuie extins și la numeral, indiferent de valori, argumentul invocat fiind tocmai statutul de *categorie deictică (d.1.)* a numărului, care poate fi transferată și la alte părți de vorbire, prin intermediul acordului gramatical.

Aplicarea conceptului *restricție selecțională*, propus pentru prima dată de profesorul D. D. Drașoveanu, în manifestarea numărului numeralilor este o consecință esențială a celor menționate anterior: pe de o parte, în calitate de *Acordanți*, aceste lexeme nu se acordă nici paradigmatic, nici sintagmatic în număr cu nicio parte de vorbire, ci *selectează o altă valoare morfologică, cu statut de Acordat*, având fie formă de singular, fie formă de plural; pe de altă parte, în calitate de *Acordați*, aceste lexeme *nu selectează*, în acordul sintagmatic, în poziția unui *Acordant*, o altă parte de vorbire, care să se acorde cu acestea, numai dacă respectiva valoare morfologică este fie la singular, fie la plural.

În cadrul celui de-al doilea capitol, intitulat *Categoriile deictice d.1. ale grupului nominal*, autoarea analizează categoriile substantivului și ale numeralului, singurele care se caracterizează printr-o notă comună, în planul conținutului, deținerea de *categoriile deictice d.1.*

Prin urmare, substantivul este singura valoare morfologică a grupului nominal la care toate categoriile sunt *deictice d.1.*, iar numeralul, indiferent de valori, este o parte de vorbire la care se manifestă o singură *categorie deictică d.1.*, numărul.

Din punctul de vedere al expresiei, *categoriile deictice d.1.* ale celor două părți de vorbire se diferențiază semnificativ, autoarea delimitând genul substantivului și numărul numeralului, în calitate

de *categorii lexico-semantică*, de celelalte categorii ale celor două valori morfologice considerate, toate, gramaticale.

În cadrul celui de-al treilea capitol, intitulat *Categoriile anaforice a.1. și a.2. ale grupului nominal*, autoarea analizează genul, numărul, cazul, singurele categorii care pot apărea în ipostază anaforică, rezultat fie al acordului paradigmatic, în ipostază de *categorii anaforice a.1.*, fie al acordului sintagmatic, în ipostază de *categorii anaforice a.2.*

Anumite lexeme ale grupului nominal, pronume, adjective propriu-zise, adjective pronominale, numerale cardinale propriu-zise, ultimele indiferent de valori, au fost declarate cuvinte neflexibile, cauzele depistate fiind multiple: supletivismul, lipsa opozantului, lipsa oricăror opoziții marcate privind toți membrii categoriilor specifice respectivei valori morfologice, compunerea sudată.

Urmările deloc de neglijat ale acestei abordări sunt inedite: aceste lexeme dețin categoriile gramaticale specifice clasei din care fac parte, ocupând aceleași poziții sintactice; manifestarea respectivelor categorii este una exclusiv aflectivală, de aceea sunt denumite *categorii gramaticale aflectivale*, în opoziție cu aceleași categorii ale aceleiași părți de vorbire, denumite *categorii gramaticale flectivale*. Dovada existenței categoriilor în ipostază aflectivală s-a realizat, în cazul clasei substantivalului, pe baza acordului sintagmatic al lexemelor flexibile din clasa adjectivalului.

Prin urmare, aflate într-o poziție structurală de tip parte de propoziție și funcție sintactică, subordonarea se realizează fie prin *relatemul-prepoziție*, fie prin *relatemul-aderență*, în cazul substantivalului, și exclusiv prin *relatemul-aderență*, în cazul adjectivalului. (Se avansează, astfel, ideea, temerară și originală, că mijlocul de relație/relatemul numit „aderență” nu se opune doar joncțiunii prepoziționale, ci, în situațiile date, și cazului (caz1 și caz2), care devine nerelațional, profilându-se o *breșă* de proporții în clasificarea relațional-funcțională, de sorginte clujeană, a cazurilor.)

În cadrul ultimului capitol, intitulat *Categoriile deictice d.1. și anaforice a.1. și a.2. gramaticale flectivale, ipostaza categorii morfologice vs categorii sintactice*, autoarea acceptă delimitarea a trei niveluri ale limbii române, ultimul fiind cel gramatical.

A fost tratată tipologia flectivală a grupului nominal, individualizându-se numeroase unități/subunități flectivale, care reprezintă, de fapt, expresia categoriilor gramaticale flectivale de gen, număr, caz și determinare ale sistemului lingvistic românesc.

Pentru prima dată în gramatica limbii române, s-a realizat un inventar flectival al *relatemului* în grupul nominal, direct dependent de lungimea flectivului lexemului flexibil aflat într-o poziție structurală de tip parte de propoziție și funcție sintactică, în absența *relatemului-prepoziție*. Astfel, atunci când flectivul este monomorfematic, acesta coincide cu *relatemul*, atunci când flectivul este bimorfematic, numai a doua subunitate flectivală coincide cu *relatemul*.

Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale specifice cazurilor Ac, G și D, indiferent de statutul flexibil sau neflexibil al lexemelor pe care le însoțesc, pot apărea sub două ipostaze, ambele condiționate de poziția sintactică în care apar: atunci când se află într-o *poziție structurală de tip parte de propoziție și funcție sintactică*, acestea trebuie considerate *relateme-prepoziții*; atunci când se află într-o *poziție nestructurală de tip apozitiv*, acestea trebuie considerate *opozeme-prepoziții*.

Capitolul de concluzii de la finalul lucrării sintetizează aspectele fundamentale ale întregii cercetări.

Conchizând, suntem de părere că această carte reprezintă, fără doar și poate, o reală reușită a autoarei și a orientării clujene de gramatică de factură relațională neotradițională, prin originalitatea, coerența și coeziunea ideilor, eleganța cu care utilizează conceptele specifice unui domeniu de cercetare deloc facil și ușurința remarcabilă cu care propune și adaptează noi termeni.

De aceea considerăm că autoarea continuă, pe bună dreptate, atât cât și-a propus prin intermediul cercetării de față, rezultatele meritorii ale practicienilor clujeni D. D. Drașoveanu, G. G. Neamțu și G. Gruiță.

CRISTINA BOCOȘ
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, nr. 31
cm_corches@yahoo.com